

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

CULTUROLOGICAL PRINCIPLES OF THE PEDAGOGICAL PROCESS

УДК 130.2:37.013.42

Артем Ушаков

ORCID iD 0000-0002-5683-2493

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
проспект Центральний, 59-а, 93400 Северодонецьк, Україна,
artem.s.usakov@gmail.com

ВИХОВАННЯ ОДУХОТВОРЕНОГО ОБРАЗУ ЛЮДИНИ КУЛЬТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Використовуючи термін «одухотворений образ людини культури», автор говорить про людину культури як про узагальнений тип носія культури, бажаний для суспільства, трансляючий її найкращі зразки, який своєю діяльністю служить своїй культурі, її збереженню, реалізуючи це за принципами гуманізму і толерантності до інших культур. При цьому автор вважає, що треба говорити не лише про виховання людини культури, як людини, що створює культуру, є її носієм, транслятором і хранителем, тобто основою діяльності якої є культурогенна творчість, але й про створення умов для переходу людини культури, яка утворюється в семіосфері, до вищої, етичної сфери, де, шляхом налаштування на етичний ідеал, вона набуває світогляду, завдяки якому уможливується переклад інформації з семіотичної форми (форми значень) у форму знання. Саме таким чином людина культури зможе набутти одухотворений образ.

Ключові слова: духовність; культура; людина культури; одухотворений образ людини культури; світогляд.

Вступ. Людина як предмет пізнання завжди розглядається дослідниками у тому чи іншому світоглядному контексті. До доби Нового часу це був теоцентричний контекст, потім настав час природоцентричного контексту, середина XIX–кінець XX століття – доба культуроцентричного контексту, якому на зміну прийшов контекст, у центрі якого – поняття та явище інформації. У цьому новому контексті відбувається перегляд, практично, всіх існуючих категорій мислення, в тому числі категорії людини, у зв'язку з чим усе більше вживають поняття «людина культури» у якості смислової одиниці, зміст якої охоплює розмаїття зв'язків і відношень у системі «людина-культура».

Сьогодні, в контексті соціальних і виховних практик концепт «людина культури» набуває властивості смислоутворювального, духовно-морального орієнтиру, корелюючи із світоглядом, цінностями людини, маючи узагальнення у формі усталеної, ідеалоутворювальної структури – образу. Образ людини культури презентує такий тип особистості, який відповідає соціокультурним запитам сучасного мінливого суспільства, відображає весь спектр світоглядних уявлень про людину у бутті культури. В наш час образ людини культури, наповнений змістом високоморальних цінностей набуває статусу одухотвореного, такого, що максимально відображує духовний ідеал.

З огляду на це, **метою статті** є висвітлення світоглядної складової одухотвореного образу людини культури в контексті інформаційної доби.

У зв'язку з цим важливими будуть завдання: розглянути окремо компоненти одухотвореного образу людини культури, такі як поняття людини культури, духовності, світогляду, образу, образу людини культури; здійснити аналіз цих понять; дати загальне визначення одухотвореного образу людини культури.

Термін «одухотворений образ людини культури» вперше вживає у своїй статті Г. Шевченко (2015), виокремлюючи важливі вихідні положення, згідно з якими, по-перше, завдання людства в наш час полягає в тому, щоб «зберегти громадську мораль, природні багатства, національно-культурну ідентичність та загальнолюдські цінності», по-друге, лише «Людина Культури XXI століття» здатна виконати це завдання, по-третє, з огляду на попереднє, найважливіша місія нинішньої цивілізації полягає в тому, щоб «сформувати у підростаючих поколінь Одухотворений образ Людини Культури XXI століття», і, по-четверте, виконання цієї місії покладається на освіту і виховання (с. 213).

Невизначеним, однак, залишається поняття людини культури, зокрема, незрозуміло, чим поняття людини культури відрізняється від, скажімо, поняття культурної людини.

Пошуки такого визначення привели нас до статті О. Ромах (2007), яка пише наступне: «Людина є людиною культури, що її творить, виступаючи як її утворення, її носій, транслятор і хранитель» (с. 2), таким чином, по-перше, визначаючи людину як людину культури, по-друге, визначаючи людину культури як таку, що:

- 1) створює культуру;
- 2) сама є створенням культури;
- 3) є носієм культури, транслятором і хранителем (у цьому аспекті маємо збіг людини культури з культурною людиною).

Не можна, звичайно, казати, що культурна людина не може бути творцем культури, й що вона не є створенням культури, тобто наведене визначення не дає чіткого уявлення про відмінність людини культури від культурної людини. Що є новим у визначенні О. Ромах, так це ототожнення нею людини культури з людиною взагалі. На відміну від багатьох дослідників, які вважають, що людина ще лише

має стати людиною культури (наприклад, М. Будько і О. Троїцька (2014) стверджують, що «в необхідних випадках потрібно здійснити «перетворення менталітету особистості та соціуму симетрично й гармонійно процесам культурної динаміки», що «передбачає переорієнтацію системи освіти на виховання людини культури»(с. 46), О. Ромах стверджує, що людина є людиною культури.

Думку про те, що певні люди є людьми культури, або що людина може розглядати себе як людину культури, знаходимо у Ю. Лотмана (1996): «Сучасник розмірковує приблизно так: «Я людина культури (тобто елін, римлянин, християнин, лицар, *espitfort*, філософ епохи Просвітництва або геній епохи Романтизму). Як людина культури я реалізую поведінку, приписувану такими-то нормами. Тільки те у моїй поведінці, що відповідає цим нормам, може вважатися вчинком. Якщо ж я, за слабкістю, через хворобу, за непослідовністю тощо, у чомусь відхиляюся від даних норм, то це не має значення, нерелевантно, просто не існує» (с. 255).

Однак позиція Ю. Лотмана засвідчує, зокрема, наявність певного спрощення, змістовного зсуву й невинновданого узагальнення стосовно його думки, що може бути пояснене тим, що її розглядають поза межами семіотичного контексту: «Людина культури – збірний образ, що використовується в культурології для фіксації всього розмаїття історико-культурних традицій та новацій, світоглядних парадигм тієї або іншої епохи. Прийнято говорити про людину античної культури, Л. к. Відродження, Л. к. середньовіччя, Л. к. Нового часу тощо» (Культурологічний словник).

О. Ромах також проводить своє ототожнення без того обмеження людини культури певною конкретною культурою, яке є у Ю. Лотмана.

Справа в тому, що О. Ромах (2007) вбачає спільне в людини культури не лише з людиною взагалі, але також із Всесвітом, біосферою, людством, які, на її переконання, є високоорганізованими системами, що містять у собі схему подальшого розвитку, або «інформаційну програму майбутнього» (с. 1). У людині культури функцію такої програми здійснює «геном соціального життя» або «генетичний код» (термін В. Степіна, за яким у відповідності з цим кодом «відтворюються основні соціальні структури, спо-

сіб життя, типи мислення і типи особистостей» (Ромах, 2007, с. 2).

За О. Ромаха (2007), геномом соціального життя є цінності культури які, отже «виступають для людей як творчо-регулятивний початок, що виражений у смислових, нормативних формоутворюючих аспектах» (с. 2), тобто як згадана вже «інформаційна програма майбутнього».

Отже, можемо зробити висновок, що, згідно з О. Ромахом (2007), культура виконує стосовно «людини культури» як соціально-моральної норми» (с. 3) функцію, подібну до тієї, що її в біологічному аспекті стосовно людини, як, так би мовити, біологічної норми, виконує ДНК. Таким чином, Ромаха людину як таку зводить до людини культури (на кшталт того, як І. Кант зводить людину до людини розумної). Інакше кажучи, будь-яка людина в неї є людиною культури – вже через те, що, як вона вважає, жодна людина не може існувати як людина поза межами культури.

Але з уточнення О. Ромаха можна зробити також висновок, що лише людина культури є людиною, тобто поняття людини культури тут включає також і біосоціальний зміст. Воно, таким чином, нагадує визначення людини Аристотелем, який вказував на відміну людини від тварини, і за яким людина є «полісною твариною», такою, яка веде політичне життя і саме полісна тварина є у повному сенсі людиною.

Відомо, що полісний світ греки протиставляли світу «варварів», тобто людей, яких вони вважали нецивілізованими і некультурними. Аристотель не скасовує цього протиставлення, але знаходить спільне між греками і варварами в їх тваринній природі, повертаючи, таким чином, природу у центр наукових досліджень.

У XIX ст. Г. Спенсер у соціології і Ч. Тайлор в антропології протиставляли людину «цивілізовану» (європейців) людині «нецивілізованій» (усім іншим), «дикуну» вже в іншому сенсі: дикун відноситься ними до тваринного світу, тоді як людина цивілізована – до специфічно людського світу. У XIX ст. слово «дикун» позначає істоту, в якій, з біологічної точки зору, важко знайти різницю з «цивілізованою людиною» (хоча і в XIX-му, і в XX-му столітті цю різницю продовжували шукати, поки на політичному та юридичному рівні це не було заборонено прийнятою ООН «Де-

кларацією прав людини» (1948), покладеною в основу сучасного міжнародного права, а на ідеологічному – концепцією «мультикультуралізму» (1990-ті)).

Образ людини культури в контексті інформаційної епохи. Розгляд людини як «запрограмованої» істоти сягає давніх часів. У християнській теології для цієї концепції було створене навіть спеціальне поняття предестинації. Видатний християнський теолог і богослов Аврелій Августин створив учення про, так би мовити, «перепрограмування» людини, за яким віруюча людина мала позбутися власної «гріховної» волі й наповнитися «волею Божою». У християнстві ця процедура відома як таїнство пресуществлення (transsubstantiatio).

Задовго до Августина «перепрограмуванням» греків, фактично, займався Сократ у своїх бесідах. Принаймні, так нам його описує Платон, який явно вбачав у такій діяльності значний елемент містицизму (а афінські олігархи вгледіли злочин проти держави), на кшталт того, що практикували Піфагор і єгипетські жерці, а, можливо, й загадкові жителі описаної Платоном міфічної Атлантиди. Вчення Платона про душу, а також можливість керування нею (термін κυβερνητική у нього пізніше запозичив Н. Вінер для назви нової науки, кібернетики, присвяченої, за його задумом, питанням управління у найширшому значенні цього слова) заклало підвалини багатьох подальших пошуків, зокрема, Аристотель і Августин.

У Середні віки впритул до розуміння душі як програми мислення й відтворення її в розробленій ним машині наблизився Раймунд Луллій, за що, вірогідно, й був убитий розлюченим натовпом на площі. У Новий час цим шляхом пішов, зокрема, Г. Ляйбніц, який створив обчислювальну машину, що відрізнялася від попередніх (зокрема, тієї, яку створив Б. Паскаль) тим, що вміла «мислити» (принаймні, у тому сенсі, як це розумів Ляйбніц).

Розвиток інформаційних технологій у XX ст., підкріплений нарощуванням обчислювальних можливостей, біг-дата і технології блокчейн позначили перехід Світу в інформаційну добу.

Перехід від епохи домінування культури до епохи домінування інформації позначається виникненням опосередкуючих понять і явищ, серед яких – поняття «культурного коду»,

або «коду культури», явища Інтернету та соціальних мереж, а також цифрові технології створення, зберігання та передачі інформації; у політичному сенсі цьому відповідають гібридні стратегії і тактики у боротьбі за владу, досягнення якої неможливе без застосування технік маніпулювання людською свідомістю.

У цьому новому контексті поняття «людина культури» набуває нового змісту й значення. По-перше, воно є щільно пов'язаним із поняттям коду, по-друге, людина культури змінює свій соціальний статус відповідно зі змінами в структуризації соціального простору, що їх несуть Інтернет і соціальні мережі, по-третє, в ньому все чіткіше проглядає цифрова структура. Крім того, неодмінною складовою всіх цих процесів є дух і духовність. Далі ми послідовно розглянемо ці аспекти.

За інформаційної доби основною функцією культури є трансляція інформуючого повідомлення.

Відповідно, культура має форму коду, що під час отримання повідомлення має бути декодований.

Код – це набір знаків, скомбінованих за певними правилами.

За визначенням У. Еко (1998), код – це «система, що встановлює:

- 1) [набір] протиставлених один одному символів;
- 2) правила їх сполучення;
- 3) оказіонально взаємооднозначну відповідність кожного символу якомусь одному означальному» (с. 45).

Комбінація знаків має певне значення для того, хто відправляє повідомлення, й для того, хто його отримує. У певному сенсі, і той, і інший є людьми культури. Людина культури – це людина, здатна декодувати код певної культури. Але вона може це робити й несвідомо. Культурна людина робить це завжди свідомо. Тобто вона усвідомлює сенс застосування культури саме як культури, а не лише як коду.

Код культури визначається Н. Симбірцевою (2016) як «сукупність знаків і їх комбінацій всередині історико-культурного періоду, яка отримує вербальне і (або) невербальне вираження в текстах культури, має інтерпретативну усталеність у просторово-часовому континуумі й зберігає комунікативний потенціал на рівні особистісного сприйняття і соціально-культурних практик» (с. 157).

Н. Симбірцева (2016) зазначає також, що «в залежності від типу фіксації інформації та способу її «зберігання», код знаходить своє втілення у різноякісних текстах (вербальних і невербальних). Кожна епоха формує кодову систему, що має універсальний характер, але набір культурних кодів, що пропонується [тією чи іншою кодовою системою], має відмінні особливості, наприклад, у традиційному, індустріальному та постіндустріальному суспільствах» (с. 157).

Культурні коди, як знакові реальності, перебувають у семіосфері, поняття якої ввів Ю. Лотман (1996), який розглядає її як «генератор інформації» (с. 170), а культуру – як «генератор структурності», підкреслюючи, що «могутнім джерелом структурності» є мова як оптимальний засіб вираження культурних смислів (с. 487–489).

Отже, код культури треба читати, як читають текст. Прочитання тексту полягає в перекладі його кодової форми у форму сенсу, тобто в таку форму представлення інформації, яка є зрозумілою читачу, тобто асоціюється у нього з реальністю його досвіду.

М. Фуко (1977) відмічає, що кожна культура має «засадничі коди» (с. 37), присутні у всіх її формах, які вони вреспті-респті визначають.

Проблема, однак, полягає в тому, що на практиці не всі коди можуть бути декодовані, тобто перекладені у форму сенсу. Коли код не може/перестає бути декодований, існування культури, яка є його матеріалізацією, втрачає сенс, й вона зникає, розпадається на окремі артефакти або, принаймні, на певний час забувається, разом із сенсом, який вона в собі містить.

Зведення культури виключно до певного коду виявляє обмеження у її трактуванні і інтерпретації.

Якщо ж погодитись із Н. і С. Толстими (1995), що культура може бути зведена (також) до світогляду (с. 7), тоді виявиться, що, через те, що світогляд повністю втілюється й відображається в культурі суб'єкта, впливати на формування світогляду, а отже й на культуру в цілому можна через кожний елемент культури.

З іншого боку, якщо зникають окремі елементи культури, навіть ті, що нібито не є базовими, це негативно впливає на культуру в цілому. Саме про таке явище казав Шпенглер як про «занепад» культури.

Можливість прочитання тексту полягає у взаємній зверненості тексту і читача один до одного. Відповідно, текст не прочитується чи перестає прочитуватись, коли такого звернення немає чи коли воно зникає. У цьому відношенні, важливим питанням є питання про те, з чим пов'язана принципова здатність декодування культурного коду, і внаслідок чого вона втрачається.

Згідно з У. Еко, коди культури є для людини певною системою координат, яка задає еталони культури, стосовно яких людина налаштовується. Тією мірою, якою відбувається в неї це налаштування, вона стає людиною культури.

Це налаштування можна розглядати в контексті педагогічного процесу: намагаючись втілити у своєму житті код культури, слідує чи коду культури (навіть якщо це відбувається у формі дрес-коду чи крипто-коду – математичному алгоритмі шифрування інформації, який використовується в криптовалютах), наслідуючи код культури, людина виховується як людина культури. Вона стає людиною культури, набуває образу людини культури, «образ-овывається» (рос.) як людина культури.

Тією мірою, якою людина втілює код культури, вона є провідником культури. Людина стає людиною культури, декодує код культури. Декодування, в свою чергу, є суто освітній процес, оскільки воно передбачає максимальне наближення до оригіналу. Але таке наближення до оригіналу, до джерела, аж до ступеня злиття з ним і розчинення в ньому, завжди розглядалося також як містика. Тобто становлення людиною культури є містичний процес, і як такий він потребує залучення до аналізу поняття духовності.

Аби стати людиною культури, людина має інтеріоризувати (термін Е. Левінаса) код культури, одухотворитися ним. Процес одухотворення є процес містичний, оскільки людина виступає тут провідником певної нематеріальної субстанції, того, що загалом називають духом. Образ людини, що перебуває в такому стані, знаходимо в «Думках» Б. Паскаля: це «мислячий очерет».

Одухотворений образ людини культури є образом людини як «мислячого очерету», «мислення» якого, за Паскалем, полягає в бутті помешканням, крізь яке вільно проходить дух. Таким помешканням є душа, що мислить у процесі наповнення її духом (*l'esprit*), тобто

набуває образів одухотворених, натхнених думок (*pensée*). Душа, коли вона (с)приймає дух, створює образи-думки, сповнені божественної істини.

Світоглядною, або культурною складовою цього образу є той аспект культурного кодування як системи координат, на який людина налаштована або на який вона спроектована найбільше. Наприклад, Паскаль створював думки як математик, фізик, філософ, в залежності від стану своєї душі, а, скажімо, Моцарт – як композитор тощо.

Зорієнтованість усіх елементів стосовно єдиної системи означає, що різні аспекти системи буття мають отримувати інформацію про систему в цілому. Це можливо представити, якщо представити буття як багаторівневу комунікативну систему.

Концепцію такої системи ми знаходимо в концепції біосфери В. Вернадського (1989), згідно з якою жива речовина розповсюджується по планеті зі швидкістю звукового сигналу. Це розповсюдження відбувається як поширення форм речовини. Кожна форма поширюється у свій спосіб, який визначає спосіб її буття.

При цьому, напштовхуючись на різного роду перешкоди, ця речовина змінює свою форму, започатковуючи, таким чином, різні складні живі утворення, найскладнішим і наймогутнішим з яких є людина, яка створює ноосферу.

Отже, біосфера – це комунікативна система, в якій енергія зовнішнього випромінювання перетворюється на різноманітні форми життя, здатні до створення інших, подібних до них, створінь. Це творення є передачею у просторі та часі певної форми, або образу, який можна визначити як спосіб представлення, або концептування життя. Життя змінює свої образи в залежності від місця перебування. Саме таким чином відбувається комунікація живого. Перетворення космічної енергії у живі (одушевлені) форми, й рух живих форм є функцією живої речовини, що здійснюється в біосфері (Вернадський, 1989, с. 25).

Швидкість розмноження (ділення та множення) є швидкість передачі форми, тобто швидкість комунікації певної форми. Перешкоди на шляху комунікації (поширення інформації) долаються або завдяки збільшенню кількості (роз)множення, або завдяки створенню якісно нових, вищих форм, здатних долати певного роду перешкоди, нездоланні для

нижчих форм. Форми різних рівнів можуть застосовувати одна одну для пересування.

Комунікація в ноосфері відбувається, на відміну від комунікації в біосфері, не шляхом множення живої форми, а шляхом звернення тієї чи іншої форми ноосферного буття до інших форм існування, буття, утворюючи в такий спосіб абстрактні, або ноосферні сутності. Таке звернення і є комунікація.

Звернення до іншого вимагає відповідної форми, або способу звернення. Звертаючись до іншого, форма робить це у певний спосіб, набуваючи, таким чином, певного образу. Вибір образу є розумова дія, яка полягає в тому, що низка наявних образів у певній послідовності порівнюється з предметом, до якого треба звернутись, і в цій процедурі являє себе розум.

Згідно з Вернадським, енергія живих форм (життєва сила) перетворюється в розумні форми (силу розуму) в особливій сфері, яку він називає ноосферою, тобто сферою розуму. Таким чином, образи виникають лише в розумовій сфері (ноосфері).

Але ноосфера – це не лише сфера образів. Сферою образів, навантажених значеннями, є семіосфера Лотмана, яку можна розглядати як певний модус ноосфери. Розумні форми тут перетворюються на означальні, сила розуму – на силу значення. Саме в цій сфері шпенглерівські культури є закритими одна для одної, так само, як лямбніцевські монади, бо вони одна для одної є тут межею поширення. Саме в цій сфері кантівська свобода особистості обмежується свободами інших особистостей.

Людина може набувати різних образів, у залежності від того, до якого предмету вона звертається. Одним із таких образів є образ людини культури. Образу людини культури людина може набути лише в семіосфері, тобто в тій сфері, в якій комунікація відбувається шляхом створення, трансляції та дешифрування культурних кодів.

Оскільки семіосфера входить до ноосфери, і, таким чином, до біосфери, то для неї є вірною теза Вернадського про те, що кожен вид поширення інформації має свою межу, за якою цей вид перетворюється на інший вид.

Межею поширення інформації в біосфері є швидкість поширення живої форми, тобто форми, здатної до самовідтворення.

Межею поширення інформації в ноосфері є швидкість вибору потрібного способу

звернення до предметів, тобто швидкість дії/поширення розумного алгоритму прийняття рішень.

Межею поширення інформації в семіосфері є швидкість застосування культурного коду (швидкість шифрування та дешифрування повідомлень). У цій справі тварини й машини завжди будуть перевищувати людей: сила тваринних інстинктів і швидкість, із якою комп'ютер робить обчислення, є, в принципі, недосяжними для людей. Отже, семіосфера не є суто людською сферою існування, оскільки тварини теж можуть мати свої коди, біологічні, а, скажімо, телефони, радіопристрої та комп'ютери теж мають функціонал створювати та розпізнавати кодовані повідомлення.

Пошук суто людської сфери буття змушує звернутися до етичної сфери, яка має значний інформаційний потенціал щодо формування світогляду. Межею поширення (межею допустимості) інформації в етичній сфері є етичний бар'єр, який обумовлює прийнятні способи поширення інформації в цій сфері. Цим бар'єром є етичний ідеал, який покладає межу поширенню культури, завдяки чому утворюється сфера елітарної культури, культури вищого рівня, на відміну від масової культури, яка залишається в семіосфері.

Концепція етичного ідеалу як межі поширення масової культури і як кордону, що визначає суто людську сферу буття, і де інформація поширюється у формі знання як творчої сили, належить Альберту Швейцеру (1973).

Для переходу на рівень етичної сфери потрібне спеціальне налаштування на сприйняття саме ідеального (творчого). Шляхом такого налаштування відбувається перехід від світосприйняття до світорозуміння – тобто від прийняття інформації на базі біологічного, механічно-розумового та автоматично-семіотичного сприйняття сигналів до аналізу цієї інформації в контексті етичного ідеалу, завдяки чому інформація набуває форми знання.

Найвищим рівнем прояву етичної сфери є духовність. В духовності концептуалізуються найвищі людські цінності, серед яких доброта, чесність, справедливість, людинолюбство, свобода, людська краса, краса вчинку. Світосприйняття і світорозуміння в контексті засвоєння духовних і культурних цінностей й наповнює образ людини культури певним змістом, через що такий образ набуває якості одухот-

вореного. Одухотворений образ людини культури відповідає меті виховання, через те що має значний вплив на формування культурної ідентичності, духовного світу особистості, під його впливом відбуваються якісні зміни в розумовій, почуттєвій, вольовій сфері, дозволяє людині наблизитись до етичного ідеалу.

Висновки. Таким чином, говорячи про людину культури як про узагальнений тип носія культури, бажаний для суспільства, транслюючий її найкращі зразки, який своєю діяльністю служить своїй культурі, її збереженню, реалізуючи це за принципами гуманізму і толерантності до інших культур, треба говорити не лише про виховання людини культури, як людини, що створює культуру, є її носієм,

транслятором і хранителем, тобто основою діяльності якої є культурогенна творчість, але й про створення умов для переходу людини культури, яка утворюється в сім'ї, до вищої, етичної сфери, одухотвореного образу людини культури. Шляхом налаштування, декодування культурного коду, через наближення до етичного ідеалу, формується гуманістичний, ціннісний світогляд, світоставлення, в основі якого гуманність, позитивність, що є домінантою становлення людини культури.

Перспективи подальших досліджень полягають у застосуванні отриманих результатів до розробки теми, пов'язаною з розглядом одухотвореного образу людини культури в контексті навчально-виховного процесу ЗВО.

Література

- Будько М., Троїцька О. Виховання людини культури: Культурологічні інтенції нової освітньої методології. *Versus*. 2014. № 1 (3). С. 41–47.
- Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. Москва: Наука, 1989. 261 с.
- Культурологический словарь. URL: <http://psbiblio.com/biblio/content.aspx?dictid=5&worded=72937> (дата звернення: 16.01.18).
- Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. Москва: Языки русской культуры, 1996. 464 с.
- Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург: Искусство-СПб., 2000. 704 с. <http://dx.doi.org/10.12697/SSS.2013.41.2-3.11>
- Ромах О. В. «Человек культуры» в социальном пространстве. *Аналитика культурологии*. 2007. № 7. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/chelovek-kultury-vsotsialnom-prostranstve> (дата звернення: 16.01.18).
- Симбирцева Н. А. «Код культуры» как культурологическая категория. *Проблемы культурологии*. 2016. № 1. С. 157–167.
- Толстой Н. И., Толстая С. М. О Словаре «Славянские древности». *Славянские древности: этнолингвистический словарь* / под ред. Н. И. Толстого: в 5 т. Москва: Международные отношения, 1995. Т. 1. С. 5–14.
- Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. Москва: Прогресс, 1977. 488 с.
- Фукуяма Ф. Конец истории? *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 134–148.
- Хантингтон С. Зіткнення цивілізацій. URL: <http://old.russ.ru/politics/20121576-han.html> (дата звернення: 16.01.18).
- Швейцер А. Культура и этика. Москва: Прогресс, 1973. 343 с.
- Шевченко Г. П. Одухотворений образ людини культури ХХІ століття: процес його виховання у вищій школі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2015. Вип. 5. С. 213–225.
- Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис», 1998. 432 с.

References

- Budjko, M., Trojicjka, O. (2014). Vykhovannja ljudy ny kulj tury: Kuljturologhichni intenciji novoji osvitnjoji metodologhiji [Man of culture upbringing: Culturological intentions of a new educational methodology]. *Versus*, 1 (3), 41–47 (ukr).
- Vernadskij, V. I. (1989). *Biosfera i noosfera [Biosphere and Noosphere]*. Moscow, Russia: Nauka (rus). *Kulturologicheskij slovar [Culturological Dictionary]*. Retrieved from psbiblio.com/biblio/content.aspx?dictid=5&worded=72937

- aspx?dictid= 5&worded=72937 (rus).
- Lotman, Ju. M. (1996). *Vnutri mysljashhiv mirov. Chelovek – tekst – semiosfera – istorija*. [Inside thinking worlds. Man – text – semiosphere – history]. Moscow, Russia: Jazyki russkoj kultury (rus).
- Lotman, Ju. M. (2000). *Semiosfera [Semiosphere]*. Saint-Petersburg, Russia: Iskusstvo-SPb <http://dx.doi.org/10.12697/SSS.2013.41.2-3.11> (rus).
- Romah, O. V. (2007). «Chelovek kultury» v socialnom prostranstve [Man of culture in social area]. *Analitika kulturologii*, 7. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/chelovek-kultury-vsotsialnom-prostranstve> (rus).
- Simbirceva, N. A. (2016). «Kod kultury» kak kulturologicheskaja kategorija [Culture code as a cultural category]. *Problemy kulturologii*, 1, 157–167 (rus).
- Tolstoj, N. I., Tolstaja S. M. (1995). O Slovare «Slavjanskije drevnosti». *Slavjanskije drevnosti : jetnolingvisticheski slovar* [About Slav antiquities dictionary: ethnolinguistic dictionary]. Moscow, Russia: Mezhdunarodnye otnoshenija (rus).
- Fuko, M. (1977). *Slova i veshhi. Arheologija gumanitarnyh nauk [Words and things. Archeology of the humanities]*. Moscow, Russia: Progress (rus).
- Fukujama, F. (1990). Konec istorii? [History end?]. *Voprosy filosofii*, 3, 134–148 (rus).
- Khantington, S. (1993). *Zitknennja cyvilizacij [Civilizations Collision]*. Retrieved from <http://old.russ.ru/politics/20121576-han.html> (ukr).
- Shvejcer, A. (1973). *Kultura i jetika [Culture and ethics]*. Moscow, Russia: Progress (rus).
- Shevchenko, G. P. (2015). Odukhotvorenyj obraz ljudyny kuljтуры XXI stolittja: proces jogho vykhovannja u vyshhij shkoli [Spiritualized Image Of Man Of Culture Of The XXI Century: Process Of Its Upbringing In The Higher School]. *Dukhovnistj osobystosti: metodologhija, teorija i praktyka*, 5, 213–225 (ukr).
- Eko, U. (1998). *Otsutstvujushhaja struktura. Vvedenie v semiologiju [Absent structure. Introduction to semiology]*. Saint-Petersburg, Russia : TOO ТК «Petropolis» (rus).

ВОСПИТАНИЕ ОДУХОТВОРЕННОГО ОБРАЗА ЧЕЛОВЕКА КУЛЬТУРЫ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭПОХУ

Ушаков Артем, кандидат педагогических наук, доцент, докторант, Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля, Центральный просп., 59-а, 93400 Северодонецк, Украина, artem.s.usakov@gmail.com

Используя термин «одухотворенный образ человека культуры», автор говорит о человеке культуры как об обобщенном типе носителя культуры, желаемом для общества, транслирующем его лучшие образцы, который своей деятельностью служит своей культуре, ее сохранению, реализуя это согласно принципам гуманизма и толерантности по отношению к другим культурам. При этом автор считает, что нужно говорить не только о воспитании человека культуры, как человека, создающего культуру, являющегося ее носителем, транслятором и хранителем, то есть таким человеком, основой деятельности которого является культурогенное творчество, но и о создании условий для перехода человека культуры, который образуется в семиосфере, в высшую, этическую сферу, в которой, путем настройки на этический идеал, он сможет приобрести мировоззрение, благодаря которому сможет переводить информацию с семиотической формы (формы значений) в форму знания. Именно таким образом человек культуры сможет приобрести одухотворенный образ.

Ключевые слова: духовность; культура; мировоззрение; одухотворенный образ человека культуры; человек культуры.

SPIRITUALIZED MAN OF CULTURE IMAGE UPBRINGING IN THE INFORMATION AGE

Ushakov Artem, PhD (Pedagogics), Associate Professor, Postdoctoral Student,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,
59-a Central Pr., 93400 Severodonetsk, Ukraine, artem.s.ushakov@gmail.com

The present article aims to identify the ideological component of the man of culture spiritualized image, deprived of any dubious biological load, taking into account such concepts as «man of culture», «spirituality», «worldview, image», «man of culture image». A special attention is paid to giving a general definition of man of culture spiritualized image. Using the term «man of culture spiritualized image», the author speaks of the man of culture as of a generalized type of the carrier of culture. Society desires this type of man, who transmits the best examples of it, serves it by his activity, and preserves it. By doing this, he makes all this real according to the principles of humanism and tolerance towards other cultures. Then, it is necessary to speak not only about the upbringing of man of culture, as a person who creates culture, who is its carrier, transmitter and custodian, that is, a person whose foundation is culture-genic creativity, but also about creating conditions for the transition of human culture formed in the semiosphere into a higher, ethical sphere. In this sphere, by adjusting to the ethical ideal, he can acquire a worldview through which he will be able to translate information from the semiotic form (the form of meanings) into the form of knowledge. In order to move to the level of the ethical sphere, it is required to be tuned for the perception of the ideal (creative). By doing this, the transition from the worldview to the outlook occurs – that is, from the adoption of information on the basis of biological, mechanical-cognitive and automatically-semiotic perception of signals to the analysis of this information in the context of the ethical ideal. It is in this way that the man of culture can acquire his spiritual image.

Prospects for further research consist in the application of the obtained results to the development of a topic related to the consideration of «man of culture spiritualized image» concept in the context of the educational process at a university level.

Key words: culture; man of culture; man of culture spiritualized image; spirituality; worldview.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2018

Прийнято до друку 24.05.2018